

hogy az RNS információs molekulában az UAA és az UAG (U = Uracil, A = Adenin, G = Guanin) helyzetét a fehérjélanc végződésének felel meg. Az is bebizonyosodott, hogy az AUG, GUG és UUG kódjelek iniciatív jellegűek: a kódjelek mindegyike a saját aminosavjának felel meg és feltétele annak, hogy a „saját” aminosav fehérjébe bekapcsolódjék.

A cikk közli az RNS aminosav kód-szerkezeti táblázatát és választ ad arra a fontos kérdésre, hogy „univerzálisnak tekinthető-e a kód?” A kérdésre adott válasz: „Az univerzális szó alatt itt azt értjük, hogy valamennyi organizmusnál ugyanazok a kódjelek felelnek meg az aminosavaknak. A kísérletek nagy része azt bizonyítja, hogy a kód univerzális, de van példa az univerzális jelleg cáfolatára is.” A kérdés megoldása ma még kissé távolinak tűnik — fejeződik be a cikk.

ÚJ KÖNYVEK

G. H. R. VON KOENIGSWALD: Az ember története. (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1968.)

Ezúttal nem olyan népszerűsítő könyvet ajánlunk olvasóinknak, amely a tudományról szól, hanem olyan tudományos művet, amely népszerűsítve fog valni. A neves régész-antropológusnak ez már a második könyve hazánkban; úgy érezzük, ez az érdekesebb.

A szerző a könyv első részében megpróbálja beavatni az olvasót a leletek értékelésének elméletébe, hogy ezzel alapot adjon a egyszersmind megmagyarázza a következő fejezetekben írottakat. Csak nagyon kevesek előtt ismeretek azok a műhelytitkok, amelyek segítségével tudományos értékű következtetéseket lehet levonni egy állkapocstörédekből vagy zápfögből; a tülegyszerűsítés vagy túlzott „tudományosság” egyenesen az írottak elhíhetőségének rovására menne. Az egyes állatcsoportok evolúciós sorainak felállítását mint példát ismerteti a könyv, majd áttér a fosszilis emberszársú majmok leleteinek tárgyalására. Körihatárolja az emberre válás lehetséges keretét, és ismerteti az ősember-leleteket. Az egyes leleteket pár szóban írja le, utána megbeszéli azokat. Lényeges jegyeik alapján azonnal igyekszik elhelyezni azokat az ember fejlődési sorában, anélkül azonban, hogy elhagyná felállításának nehézségeit. Az utolsó fejezetben a fejlődési sor felállításához segítségül hívja az egyes kultúrákat is, az ember fejlődését eszközkészítő képességének fejlődésével hasonlítja össze.

Első megjelenése (1960) óta számos újabb lelettel gazdagodott az ősrégészet, köztük a hazánkban feltárt vértesszőllősi is; ezek méltatását a szerző rövid kiegészítésben írja meg. A könyvet első sorban a középsikolák biológiai tanárainak ajánlhatjuk.

NYIKOLAJ AMOSZOV: Egy szívsebész feljegyzései.

(Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1968.)

Érdeklődésre számot tartó témájú, érdekes műfajú könyv: Ez a summás jellemzés magyarázza a világsikert, mely a mű megjelenését kísérte. Mert ma, a szívátültetések korában, kit ne érdekelt volna a szívsebészet? A szerző nemcsak kiváló szívsebész, hanem ügyes tollú író is, aki különös műfajt teremtetett: tekinthetjük naplózerű regénynek, ismeretterjesztő műnek, tanulmányoknak, pszichológiai elemzésnek. Mindegyikből valami, végeredményben egyik sem. A kezdés, a könyv első mondata („Ez itt

a hullaház...”) pedig szinte krimiszerű, alkalmas az érdeklődés felkeltésére.

Nyikolaj Amoszov néhány szívsebészeti műtétet ír le az orvostan szakszerűségével, precizitásával. Ennyiben tanulmány. A mű gerincét azonban mégsem ez képezi. Inkább a sebész elméleteit, reflexióit kapjuk az egyes műtétekkel kapcsolatban. Hosszasan elemzi a sebész önmargóító töprengéseit, a sikertelen műtétekkel kapcsolatos lelkiismeretfurdalásait, az orvos felelősségét és örökös küzdelmét a halállal. Nem tudja elviselni a halál győzelmét az élet fölött, megaláztatást érez tehetetlenségében. Mégis újra a műtőasztal elé kell állnia, hiszen az a hivatása, hogy legyőzze a halált, mely segít keze nélkül nagyobb bőséggel aratna. Vigasztalást a vereségekért a gyógyultak mosolya ad. Igaz, becsületet megnyilatkoznak.

A könnyed, élvezetes, bár kissé, érzelgős előadás mellett a műtétekről aprólékos tudományos leírást nyújt a könyv. Betekinthet az olvasó egy körház életébe, fejlődésébe, nyomom követheti a kísérletezéseket, egy szívsebész eredményeinek állomását. Ezek a szakszerű leírások a laikus olvasót sem fásztják, mert rendkívül érdekes az előadásmód, és a könnyebb megértést bő jegyzetek segítik. Így mindenki számára élvezetes olvasmány, bővíti az ismereteket, szórakoztat és — nem utolsósorban — közelebb hozza az orvost a nagyközönséghez, a beteghez.

VARGA KÁROLY: Magyar egyetemi hallgatók életfelfogása. (Nemzetközi összehasonlítás.) Szociológiai tanulmányok sorozat. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968.)

Játék a számokkal! — ezzel a felkiáltással nyúl az átlagos olvasó (magam is) az olyan témákat feldolgozó könyvekhez, ahol szubjektív jelenségek számszerű értékeléséről esik szó. E könyv azonban „megterített”, mert a számok mögött saját, nem is olyan régi egyetemista énem gondolatvilágát fedezhettem fel.

Mint laikus nem vállalkozhatom értékelésre (különösen nem — hogy stílszerű legyen — számszerűen); de az enyhe gyanakvással kézbe vett könyvet csak elolvasása után tettem le. A bevezető rész kérdései és különböző szerzők munkáinak összehasonlító vizsgálata már felkeltette az érdeklődést a problémák iránt. A második részben először a „méromszerrel” ismerkedünk meg; ha elfogadjuk a szerző ajánlatát, úgy a továbbiakban akár aktív részesei is lehetünk a felmérés folyamatának.

Az adatok ismertetését az egyre bonyolódó feldolgozó módszerek eredményeként egyre finomabb következtetések kísérik. Szemünk előtt bontakozik ki a cél: egyetemi hallgatók életfelfogásának képe, amelyet azután a szerző számos szempontból egybevet a külföldi felmérések eredményeivel. Így jut el azután a nemzeti karakter meghatározásához, amely — és ezt a laikus is észre veszi — jóval pozitívabb képet mutat napjainkban, mint amilyennek Prohászka Lajos festette meg 1936-ban. A szerző alapossággal jellemzi, hogy adatait maga sem fogadja kritika nélkül; ezért külön ellenőrző a felmérő módszer megbízhatóságát. A számszerű feldolgozás egzaktuságát első sorban a nagy apparátussal és fejlett matematikai módszerekkel elvégzett munka biztosítja. A könyv egésze talán csak egy kérdést hagy maga után: a „kollektív gondolatvilág” ilyen megismerése mennyire ad hű képet az egyének és a társadalom viszonyáról?

PÁL GREGUSS: Einführung in die Paläoxylotomie.

(Geologie, Beiheft 60. Berlin, Akadémiai Kiadó, 1968.)

A szerző e geológiai folyóirat külön számában 40 szöveges oldalon, 230 eredeti ábrával teszi közzé azokat az elemi szakismereteket, melyek a fosszilis növények törzsmaradványainak meghatározásához nélkülözhetetlenek. A paleoxylotómia mint új tudományág igen lényeges része az ősnövénytanak, de egyéb tudományterületek részére is alapvető, sőt nélkülözhetetlen ismeretek forrása.

Az általános rész a xylotómiai vizsgálati módszereket, mikroszkópi vizsgálatokat ismerteti. A legerjedelmesebb fejezet az alapfogalmak magyarázata, mely a nemzetközileg elfogadott meghatározásokon alapul. Ezután a fontosabb csoportokon — Cycasok, tűlevelűek, lombos fák, egyszikű fák — ismerteti a legfőbb xylotómiai jellemzőket. A szöveg gyors és félreérthetetlen értelmezését nagyban elősegíti a számos remek mikroszkópi fotográfia és a szemléletes rajzok.

A részletes fejezetben a fosszilis maradványok vizsgálatának módozataival és a fontosabb csoportok xylotómiai jellemzőivel ismerkedhet meg az olvasó. A kiemelt praktikus bélyegék segítségével a nagyobb csoportok, családok, sőt sokszor a fajok is könnyen meghatározhatók. A munka szerkezete és tárgyalásmódja igen alkalmas arra, hogy más tudományterületek szakemberei részére is segítséget adjon a tárgyban való elmélyüléshez. Annál is fontosabb ez, mert ez az új tudományág nemcsak a növényrendszertan, növényföldrajz és fejlődéstörténet, valamint őslélektan részére ad értékes tájékoztatást, hanem nélkülözhetetlen ma már számos gyakorlati jellegű tudományterület, mint a klimatológia, geológia, sztratiográfia, szénközlet és sok más részére is. A munka szerzőjének hosszú munkássága élete tapasztalatát tükrözi. Bizhatunk benne, hogy korábbi reprezentatív monográfiáihoz hasonlóan ez is elismerést nyer nemcsak a növénytan szakkörökben, de minden tudományterületen, ahol a paleoxylotómiának jelentősége lehet.

Magyarország kultúrlőrája. (Akadémiai Kiadó, Budapest.)

28. füzet. **KÁRPÁTI ISTVÁN—VEZÉKENYI ERNŐ:** A szegletes lednek (Lathyrus sativus).

A növény nevének értelmezése után meghatározza a rendszertani helyét, ismerteti származását és természetének történetét. Eszerint már a kőkorszaktól kezdve termesztett növény, ilyen bizonyítékok az aggteleki Baradla-barlangból is kerültek elő.

A szegletes lednek botanikai (külső-belső alakjának, csírázásélettan, fejlődés- és növekedés-életlen, virágzásbiológia) leírása után foglalkozik a füzet a fontosabb környezeti igényeivel, betegségeivel, kártevőivel, örökletésével, nemesítésével és agrotechnikájával. Külön fejezet mutatja be a növény kémiai összetételét.

Az átlagolvasó számára legtanulmányosabb része a szegletes lednek gazdasági jelentőségének és felhasználásának ismertetése. Eszerint hazánk legmestohább tájain is növelhető segítségével a fehérjebázis, de a növénytermesztésre, talajösszetételre is kedvező hatású. A földközi-tenger környékén, Indiában az emberi élelmiszerben is jelentős, de beértek magját főzelékeknek nálunk is fogyasztják. Alkalmas lenne a babhíjny pótlására. Állati takarmánynak nagy fehérjetartalma miatt különösen értékes, főként abraként, de külföldön zöldtakarmánnyként, sőt szénaként is hasznosítják. Mint méző növény is jelentős. A füzetet fajtaismertetés zárja be. Hazánkban egyetlen államilag elismert fajtája van, a Karcagi szegletes lednek.

29. füzet. **BOROS ADÁM:** A levendula (Lavandula angustifolia).

A füzet szerkezeti felépítése általában megfelel a másik — sőt Magyarországi kultúrlőrája sorozat valamennyi füzetének — szerkezetével. Értelemeszerűen az azal bővül, ami az illető növényről speciális.

Erdekes adat a levenduláról, hogy az irodalomban csupán a középkorban, a 13. században jelent meg, először Olaszországban. Észak felé a szerzetesek terjesztették. Magyarországon valószínűleg a pozsonyi érseki kertből terjedt el.

Ugyancsak érdekes, amit a levendula hatóanyagának a kémiaiáról, gazdasági jelentőségéről, valamint felhasználásáról olvashatunk. A növény drognyerésre alkalmas része az illatos, fűszeres és kesernyős ízű virágzata, melyet idegrendszeri zavarok, görcs és felfúvódás esetén, asztmánál, álulánál, a vérnyomás csökkentésére, különleg borogatásra, sebek